

I. Леонтьєва,

доцент кафедри теорії та історії педагогіки Педагогічного інституту
Київського університету імені Бориса Грінченка,
кандидат педагогічних наук
i.leontieva@kubg.edu.ua

ORCID iD 0000-0002-8084-1912

ГЕНЕЗА АНДРАГОГІЧНОГО ЗНАННЯ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Статтю присвячено проблемі розвитку андрагогічного знання в контексті реалізації концепту «освіта протягом життя». Проаналізовано демографічні та соціально-економічні трансформації українського суспільства, що зумовили посилення уваги науковців до проблеми освіти дорослих. Досліджуючи генезу андрагогічного знання, авторка аналізує праці вітчизняних та зарубіжних науковців щодо етимології дефініції «андрагогіка», концептуальних засад та сутнісних характеристик андрагогічного знання, його міждисциплінарного характеру в їх історичному вимірі.

Ключові слова: освіта дорослих, андрагогіка, генеза андрагогічного знання, освіта протягом життя.

© Леонтьєва І., 2020

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2020

Вступ. Концептуальна ідея освіти протягом життя (або як кажуть «від колиски до домовини» (from cradle to grave)) на сьогодні є домінуючою освітньої політики як у світі, так і в Україні. Ключові її складові, безперервна освіта та освіта дорослих, передусім орієнтовані на задоволення потреб ринку праці, зокрема через підвищення конкурентоспроможності фахівців, а також відповідають мейнстріму розвитку суспільства як суспільства знань. Однак це, безумовно, не єдина причина освітніх трансформацій. На фоні постіндустріального розвитку нашого суспільства все яскравіше виявляється тенденція до зниження матеріало- та енергоємності виробництва і зростання ролі інформації, а, відтак, і людини як основного її носія. В той же час неухильне й тривале скорочення чисельності населення України актуалізує та загострює питання людського капіталу, зокрема його освітнього рівня.

Традиційно формальна освіта асоціюється з молодим поколінням, адже основними її здобувачами є діти, підлітки та молодь. Однак, згідно норм міжнародного права, носіями права на освіту є усі люди, незалежно від віку. Очевидно, що досягти цілей освіти як то всебічний розвиток людської особистості й почуття гідності, надання всім дієвої можливості бути частиною вільного суспільства, виключно через формальну освіту для дітей неможливо. Саме тому, реалізація права на освіту неможлива без інтеграції навчання й життя, без неперервного навчання, що охоплює навчальну діяльність для людей будь-якого віку, у будь-якому життєвому середовищі, будь-якими

способами (формальними, неформальними та інформальними), що сукупно задовольняють широкий спектр освітніх потреб. У доповіді Міжнародної комісії з освіти для XXI століття, поданої ЮНЕСКО, відзначалося, що освіта протягом життя є багатостороннім діалектичним процесом, побудованим на чотирьох «китах» навчання: навчитися знати, навчитися робити, навчитися бути й навчитися жити разом.

Водночас, майже в усіх країнах спостерігається швидке старіння населення, тобто кількість людей у віці 60 років і більше поступово зрівнюється з кількістю дітей, молоді та дорослих, а за оцінками ООН, у найближчі 15 років їх кількість у глобальному масштабі зросте на 56 % і складатиме понад 1,4 мільярда до 2030 року (Сорока Н., 2020). Не минула ця проблема й Україну. Так, у монографії «Комплексний демографічний прогноз України на період до 2050 року» (2006, с. 109) колектив дослідників з Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України прогнозує, що, навіть попри міграційне сальдо, депопуляцію населення (перевищення числа померлих над кількістю народжених), скорочення народжуваності, за самими оптимістичними прогнозами рівень старіння населення сягне позначки 32,1 %. Це означає, що рівень освіти населення України, який є надзвичайно важливою ознакою розвитку будь-якої держави (ООН, наприклад, обчислюючи індекс людського розвитку країни, в один з трьох показників закладає саме досягнутий рівень освіти населення), визначатиметься надалі все частіше саме за рівнем освіченості дорос-

лих. Саме інтереси, потреби, цілі, пізнавальна, морально-етична, матеріальна інтенціональність дорослого населення, визначатимуть освітню політику нашої держави у найближчі роки. Таким чином, роль неперервного навчання та перенавчання населення стане ключовою для вирішення соціально-економічних проблем, стабілізування політичної ситуації в Україні, відповіді на освітні проблеми та виклики, а цінність освіти дорослих невпинно зростатиме. Складність та емерджентність окреслених процесів вимагатимуть від української освіти і науки спільних зусиль з розроблення теорії і практики освіти дорослих, імплементації світового досвіду освіти дорослих у національний освітній ландшафт.

Теорію і методику навчання дорослих досліджує андрагогіка. З моменту, коли термін «андрагогіка» було вжито вперше (А. Капп, 1833) і до сьогодні ця галузь знань має вже чималий доробок, який становить значний науковий інтерес, зокрема генеза андрагогічного знання. Саме її дослідження в історичному вимірі складає мету нашої розвідки

Аналіз праць вітчизняних і зарубіжних науковців дав можливість визначити, що теорія освіти дорослих на сьогодні є актуальною міждисциплінарною інтернаціональною науковою проблемою, дослідженням якої займаються науковці з різних галузей наукового знання. Спробуємо дослідити генезу андрагогічного знання узагальнивши й класифікувавши науковий доробок одразу у двох вимірах: соціально-історичний та концептуальний розвиток андрагогічного знання.

Більшість дослідників, наукові розвідки яких ми аналізували (Баніт О., 2016; Горбунова Л., 2015; Загородня Т., 2014; Лук'янова Л., 2014; Дубасенюк О., 2013; Скрипник М., 2016; Шаран Б. Мерріам, 2004), одностайні в тому, що часом започаткування андрагогіки як наукової галузі варто вважати 70-ті рр. ХХ ст., коли вийшла праця американського вченого Малкольма Шеппарда Ноулза (1913–1997) «Сучасна практика освіти дорослих. Андрагогіка проти педагогіки», у якій автор обґрунтував концептуальні засади освіти дорослих, визначені ним в ході тривалих досліджень особливостей їх навчання. Однак у статті Огієнка О. «До питання розвитку андрагогіки у країнах Європи та США» (2010), ми знаходимо доволі цікавий факт, який виявляє деяку суперечливість та неоднозначність попередніх висновків. Так, спираючись на позицію Д. Стеверта (автор саме так переклав прізвище Stewart D.W., 1987 — прим. І.Л.) та власні наукові розвідки (Огієнко О., 2008), дослідник пише: «У 20-х рр. ХХ ст. американські вчені М. Андерсен та Е. Ліндемман, на думку Д. Стеверта, вперше використали термін андрагогіка в англійській мові та сформулювали чотири провідні положення

навчання дорослої людини, які стали ядром філософії освіти дорослих і є актуальними і сьогодні» (Огієнко О., 2008, с. 74).

Також, перш ніж зробити висновок про біфуркаційну точку у генезі андрагогічного знання, варто зауважити, що в ході дослідження нами було знайдено ще одну дослідницьку позицію з цього питання. Так, югославський вчений Д. Савичевич засновником андрагогіки вважав Я.А. Коменського, який свого часу висловив тезу про доцільність спеціальних навчальних закладів для дорослих та пошук відповідних методів для роботи з ними [Там само]. Окрім того, нам зустрічалися також нічим не аргументовані тези про Сократа та Платона, як фундаторів андрагогічної науки.

Узагальнюючи вищесказане, спробуємо, ніякою мірою не претендуючи на новизну та унікальність, сформулювати перший висновок щодо генези андрагогічного знання. Розпочнемо з очевидно неаргументованих тверджень про Сократа та Платона. Звісно, що їх ідеї стосувалися освіти дорослих, адже сама їх педагогічна діяльність була тісно пов'язана з дорослою людиною. Як «сократівські бесіди», так і платонівські діалоги демонструють очевидне бажання вплинути на свідомість співрозмовників, змінивши їх громадянську свідомість, і, як наслідок, в ідеалі, політичний ландшафт Давньої Греції. Оскільки до участі у соціально-політичному управлінні полісами не допускалася молодь «без бороди», закономірно, що висловлювані філософами ідеї стосувалися питання освіти дорослих, однак, на нашу думку, називати їх фундаторами андрагогічного знання є перебільшенням.

Твердження щодо постаті чеського педагога Я.А. Коменського як засновника андрагогіки, нам видається теж доволі суперечливим. Варто згадати, що провідними педагогічними ідеями, висловленими Коменським у своїх творах (понад 250!), були ідеї пансофії, пампедії та панлотії (тобто мистецтво навчати всіх і всьому), відтак він не виокремлював спеціально той чи інший віковий період, натомість усіяло підкреслював необхідність дотримання принципу природовідповідності, чітко прописавши, які школи мають відвідувати учнів певного віку (до 24 років!). Оскільки висвітлені підходи щодо розглянутих постатей фундаторів андрагогічної науки відображають, на нашу думку, загальні соціально-культурні та освітні традиції тогочасного суспільства, за якими навчання дорослих було частиною їхнього повсякденного життя, а отже не містять концептуальних засад освіти дорослих, поділяємо думку науковців про те, що зародження андрагогіки як науки пов'язане з іменем М.Ш. Ноулза.

Понад вісімдесят років розвитку андрагогічного знання і досліджень питання освіти дорослих і освіти для дорослих являють собою

барвисту палітру з різних теорій, моделей, принципів, пояснень про те, як вчиться і як потрібно вчити дорослого індивіда. Генезу андрагогічного знання у цей період зазвичай поділяють на три періоди (Горбунова Л., 2014; Скрипник М., 2016; Мерріам Ш., 2004). Усі проаналізовані нами публікації, присвячені періодизації розвитку андрагогіки (Горбунова Л., Скрипник М., Змейов С.) прямо чи опосередковано спираються на дослідження Шаран Мерріам (Sharan B. Merriam), тому звернемося одразу до першоджерела.

У монографії «Зміна ландшафту теорії навчання дорослих» (The Changing Landscape of Adult Learning Theory, 2004) авторка зазначає, що для першого (раннього) періоду розвитку андрагогічного знання (1833 р. — 20-х рр. ХХ ст.) характерними були пошуки науково обґрунтованої відповіді на запитання «Чи здатні дорослі вчитися?». На цей період припадає перша поява терміну «андрагогіка», використаного німецьким педагогом Александером Каппом у спробі описати освітні ідеї Платона. Загалом А. Капп, будучи викладачем давніх мов, захоплювався поглядами давньогрецьких філософів на питання навчання і виховання молоді й намагався їх втілити у власну педагогічну практику, тож не дивно, що запропонований ним термін було сформульовано за аналогом до слова «педагогіка». І сам термін, і реакція на нього провідних педагогів того часу, насамперед Й.Ф. Гербарта, який вбачав у андрагогіці небезпеку «узаконення вічного неповноліття» (Лук'янова Л., 2014), засвідчили, що відповідь на запитання про здатність дорослих вчитися вже було сформульовано, хоча до моменту її усвідомлення пройшло чимало часу.

Після нападок гербартіанців термін «андрагогіка» перестав уживатися, втім дослідження питання освіти дорослих набирали оберті. Вже з другої половини ХІХ ст. і в Україні, і закордоном з'являються перші публікації, присвячені досвіду навчання дорослих людей у різних інституціях (народні, вечірні, недільні школи, музеї та бібліотеки тощо), активно обговорюються основні завдання та специфіка такого навчання, закладаються нові освітні традиції. Таким чином, на кінець ХІХ ст. поняття «навчання дорослих» міцно увійшло термінологічне поле як самостійне педагогічне явище. Найбільш впливовими ідеями стосовно навчання дорослого індивіда стали погляди Ніколає Грундтвіга (Скандинавія), Костянтина Ушинського (Україна), Едуарда Ліндемана та Марти Андерсен (США). Не будемо зупинятися на їх ідеях, оскільки досить ґрунтовний аналіз було здійснено Огієнко О. (2010), Горбуновою Л. (2014), Завгородньою Т. (2014). Вихід педагогічної теорії й практики за межі традиційно встановлених вікових періодів актуалізував цілу низку болючих питань: чому і як навчати дорослих? Які функції освіти на різних етапах

життя людини? У чому відмінність системи освіти дорослих від системи шкільної освіти? Зауважимо, що на початок ХХ ст. ані педагогіка, ані психологія не мали достатньо переконливих даних стосовно навчання дорослих. У більшості випадків цими проблемами або нехтували, або дотримувалися традиційного педагогічного постулату про те, що навчати й виховувати потрібно в дитинстві, оскільки після 25 років здатність набувати новий досвід стрімко знижується. Тож традиційна педагогіка, звісно, дати відповіді на ці запитання була не в силах. Саме тому на початок ХХ ст. почала формуватися спеціальна галузь знань, присвячена дослідженню проблем навчання дорослої людини. В першу чергу це стосувалося психології, особливо вікової психології. Так, відомий американський психолог Е. Торндайк разом зі своїми колегами Е. Бріджменом, Н. Тілтоном та Е. Вудьярдом у 1928 році випустили книгу «Навчання дорослих» (Adult learning) (у радянському варіанті перекладу від 1931 р. «Психологія навчання дорослих» — прим. І. Л.). Поставивши перед собою амбітне завдання дати об'єктивну й повну відповідь на питання чи дійсно доросла людина менш здатна до навчання, ніж молода, дослідники, ґрунтуючись на результатах власних експериментів, присвячених порівнянню здатності до навчання у дорослих та підлітків, дослідженню здатності до навчання у дорослих з високим та низьким рівнем розумового розвитку, вивченню успішності навчання дорослих при засвоєнні програми середньої школи та під час навчання на секретарських курсах, окрім того, дослідники зробили спробу з'ясувати причини вікових змін у здатності до навчання та якісні вікові відмінності в здатності до навчання, а також досліджень інших психологів-експериментаторів, отримали величезний масив цифрових даних та зробили важливі наукові узагальнення.

Висновки, зроблені Е. Торндайком спільно з колегами про те, що здатність до навчання зберігається на достатньо високому рівні аж до 70 років, при цьому швидкість навчання дорослих мало відрізняється від швидкості навчання молодих за певних умов, мали, на нашу думку, вирішальний вплив на подальший розвиток андрагогічного знання та ознаменували, на думку Шаран Мерріам, початок другого періоду розвитку андрагогічного знання.

Майже до середини ХХ ст. основним джерелом знань про навчання дорослої людини слугували дослідження в галузі експериментальної психології та психології освіти. Зокрема, такими стали дослідження Жана Піаже про вікові зміни когнітивних функцій мозку і вікові особливості розвитку здібностей до навчання, професорів Берлінського університету Ойгена Розенштока (Eugen Rosenstock), університету в Цюриху Хенріка Хансельманна (Heinrich Hanselmann)

та Хелени Радлінської (Helena Radlinska) з Польщі щодо теорії навчання дорослих. Важливою віхою у розвитку андрагогічної думки стало заснування в 1918 р. у Лондоні першого Світового товариства освіти дорослих та проведення у 1928 р. у Гамбурзі першої Світової конференції з освіти дорослих в якій взяло участь понад 300 освітніх організацій з 33-х країн світу. Варто зауважити, що польська дослідниця Хелена Радлінська, так само як і Ноулз, активно використовувала термін «андрагогіка» в своїй діяльності. Більше того, у статті Н. Ничкало «Андрагогіка в системі педагогічних наук» (2009, с. 13) є згадка про слова очільника кафедри андрагогіки в Ягеллонському університеті (м. Краків) професора Тадеуша Александера, який зазначав, що «У Польщі в період між двома світовими війнами термін андрагогіка почала застосовувати Хелена Радлінська в процесі обґрунтування теорії навчання дорослих». Вважаємо, що цей факт заслуговує детального розгляду та вивчення. Сам М. Ноулз в своїх книгах згадує, що слово «андрагогіка» він вперше почув від югославського вченого Дусана Савичева, який приїхав до нього на семінар в Університет Бостона лише у 1967 році. Якщо польська дослідниця вживала термін «андрагогіка» ще до війни, це означає, що не М. Ноулз повторно ввів його в поняттєвий апарат педагогічної науки, а Х. Радлінська.

Усе вищесказане засвідчило, що в 60–70-х рр. ХХ ст. в розвитку андрагогічного знання відбулися чергові зрушення, пов'язані, в першу чергу, з необхідністю відрізнити процеси навчання дорослих від процесів навчання дітей, а, по-друге, із обґрунтуванням поняття «дорослості» як соціально-психологічного феномену. Відтак, коли у 1968 р. Малкольм Ноулз оприлюднив у США свою концепцію навчання дорослих в якості нової технології, за допомогою якої можна було диференціювати навчання дорослих і шкільне навчання, ця ідея стала новим відкриттям, остаточно відокремивши андрагогіку від педагогіки. Сам М. Ноулз розглядав андрагогіку як «науку і мистецтво допомогти дорослим вчитися», які засновані на п'яти припущеннях щодо дорослої людини яка навчається. Згодом він їх удосконалив та розширив до шести положень, але в першому варіанті дорослий учень за Ноулзом: мав незалежне уявлення про себе і міг скеровувати своє навчання; спирається у навчанні на ресурси накопиченого життєвого досвіду; його потреби в навчанні регламентуються соціальними ролями та змінами в них; зацікавлений в негайному застосуванні знань на практиці, а тому зосереджений на конкретній пізнавальній діяльності; нарешті, він внутрішньо умотивований до навчання. Варто зауважити, що розробляючи свою концепцію М. Ноулз спирався на досягнення соціології, філософії та психології, зокрема ідеї Карла Юнга про функції свідомості людини, Еріка Еріксона

про вісім вікових періодів у розвитку людини та Карла Роджерса про необхідність особистісно зорієнтованого підходу в освіті (Горбунова Л., 2015). Таким чином, тридцять років досліджень щодо здатності дорослої людини до самостійного, самокерованого та самоорієнтованого навчання зосередилися на перевірці можливостей його широкого розповсюдження в педагогічній практиці та обґрунтування на рівні теорій й моделей, а генеза андрагогічного знання в цей період характеризується переходом від ідеї самостійного навчання до трансформаційного навчання. Саме розширення андрагогічного знання за рахунок включення деяких нових ідей з інших галузей знань, на думку Шаран Мерріам, характеризує третій період розвитку андрагогіки.

Варто зазначити, що три основні наукові внески окреслених періодів — введення поняття «андрагогіка» (у різних варіаціях звучання і тлумачення: «теорія освіти дорослих», «теорія навчання дорослих», «метод навчання дорослих», «теорія технології навчання дорослих», «техніка навчання дорослих», «мистецтво навчання дорослих». — Прим. І. Л.) і виокремлення її з лона педагогіки, ідея самостійного навчання та ідея трансформаційного навчання дорослих — є наріжним каменем теорії навчання дорослих сьогодні.

Таким чином, запропонована Шаран Мерріам періодизація, окреслює три періоди розвитку андрагогічного знання: перший (ранній) період, присвячений пошукам відповідей на питання про здатність дорослих вчитися, другий період (становлення теорії навчання дорослих), що характеризувався зростанням дослідницького інтересу до проблеми диференціації навчання дорослих від навчання дітей й проведенням численних емпіричних досліджень, третій період (виокремлення андрагогіки в самостійну галузь наукового знання), характеризувався пошуком нових підходів до навчання й встановленням міждисциплінарних зв'язків з іншими людськими науками, формуванням ландшафту андрагогіки.

Однак, періодизація американської дослідниці, на нашу думку, не відображає повної картини розвитку андрагогічного знання, зокрема періоду його інституалізації, хоча є дуже важливою для розуміння його генези. Саме тому звернемося до наукових розвідок інших дослідників.

Серед спроб періодизувати розвиток андрагогіки особливої уваги, на нашу думку, заслуговують дослідження зарубіжних вчених — Семена Вершловського, фахівця в галузі андрагогіки та неперервної освіти, Аркадія Марона, який займається дослідженням проблеми проектування змісту й технологій навчання дорослих та наукові розвідки вітчизняної дослідниці Марини Скрипник. Спробуємо коротко схарактеризувати кожну з них, попередньо зауваживши,

що усі три періодизації (С. Вершловський виділив етапи. — *Прим. І. Л.*) суттєвих відмінностей не мають, але доповнюють одна одну, створюючи цілісну картину розвитку андрагогічного знання.

Періодизація С. Вершловського («Робоча книга андрагога», 1998) окреслює три етапи розвитку андрагогічного знання, хронологічно охоплюючи межі першої половини — останні роки ХХ ст. За висновками автора, перший етап (40–60-х рр. ХХ ст.) зумовлювався низкою соціальних, економічних і психологічних факторів та характеризувався обґрунтуванням феномену «дорослість», атомізацією педагогіки й виокремленням з неї андрагогіки як автономної галузі, обґрунтуванням предмета андрагогіки та специфічних завдань досліджень, процесами інституалізації. Другий етап (60–70-х рр. ХХ ст.) характеризувався осмисленням предмета, завдань і методів дослідження. На третьому етапі (80–90-х рр. ХХ ст.) відбувався процес індивідуалізації освітнього процесу, досліджувалися мікропроцеси в навчанні дорослих та аналізувалися їх досягнення. Таким чином, робимо висновок, що періодизація С. Вершловського побудована з урахуванням макро-, мезо- і мікропроцесів, які відбувалися в андрагогіці.

Періодизація, запропонована А. Мароном («Розвиток андрагогіки в сфері професійно-педагогічного знання і соціальної практики», 2009), містить шість періодів розвитку андрагогіки. Маємо зауважити, що, на нашу думку, це найповніша й найґрунтовніша з усіх проаналізованих у статті періодизацій розвитку андрагогіки. Автор, так само як і Шаран Мерріам, започатковує розвиток андрагогіки 1833 роком, коли А. Капп вперше запропонував термін «андрагогіка». У наступні періоди, за словами А. Марона, відбувалося формування науки андрагогіки як напряму педагогіки (40–60-х рр. ХХ ст.), визнання андрагогіки як самостійної науки (70-ті рр. ХХ ст.), інституалізація андрагогічних досліджень (90-ті рр. ХХ ст.), суб'єктивізація та одночасно соціокультурна значущість андрагогіки (кінець ХХ ст.), а також посилення прикладної спрямованості і випереджуючих функцій андрагогіки (початок ХХІ ст.). Таким чином, охарактеризо-

вана вище періодизація, на нашу думку, окреслює соціально-історичний та культурний контекст розвитку андрагогіки, що сутнісно доповнює уявлення про генезу андрагогічного знання.

Вітчизняна дослідниця М. Скрипник виокремлює два періоди та чотири етапи становлення та розвитку теорії і практики навчання дорослих відповідно («Історія андрагогіки: генезис, основні тенденції, біографії учених у контексті нового історизму», 2019). Перший період (донауковий) має два етапи: латентний, за якого, на думку М. Скрипник, ідея неперервності освіти була представлена переважно контекстно, як результат аналізу емпіричних даних про різницю в навчанні осіб різного віку; номінаційний етап, який починається з оприлюднення К. Ушинським своєї концепції педагогічної антропології й розвивається у засіб розроблення системи освіти дорослих. Другий період, виділений авторкою — науковий, теж складається з двох етапів: концептоутворювального, коли андрагогічне знання набуває системності та концептуальності та інституційного етапу, який характеризується формуванням кафедр, лабораторій, популяризацією андрагогіки в усьому світі. Відзначимо, що дана періодизація, на нашу думку, більшою мірою, ніж інші відображає генезу андрагогічного знання, доповнюючи представлену нами загальну картину.

Висновки. У підсумку зазначимо, що запропонований нами історичний огляд становлення та розвитку андрагогічного знання як ключової ідеї концепції навчання протягом життя, звісно, не вичерпує усіх аспектів цього процесу. Окремої уваги вимагають дослідження андрагогіків, що стояли біля витоків андрагогічної науки С. Брукфілда та М. Ноулза (США), П. Джарвіса (Велика Британія), Х. Гротхоффа, О. Розенштока та Ф. Пеггелера (Німеччина), Л. Туроса та Х. Радлінської (Польща), П. Фюрте та Г. Хансельманна (Швейцарія), ідеї яких доповнюватимуть уявлення про генезу андрагогічного знання, а їх доцільна екстраполяція на сучасні реалії розвитку андрагогічної науки уможливитиме подальшу реалізацію ідеї навчання протягом життя, підвищення освітнього рівня населення нашої країни.

ДЖЕРЕЛА

1. Баніт О. Відображення концептуальних положень неперервного професійного розвитку дорослих у міжнародних документах [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/705943/1/banit.pdf>
2. Горбунова Л.С. Освіта для дорослих: когнітивно-комунікативні стратегії і практики: дис. ... д-ра філософ. наук: 09.00.10 / Горбунова Людмила Степанівна. К., 2015. 454 с.
3. Дубасенюк О.А. Передумови розвитку андрагогіки як чинника особистого и професійного зростання дорослого [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/12822/>
4. Завгородня Т.К. Ретроспективний аналіз теорії і практики навчання дорослих [Електронний ресурс] / Т.К. Завгородня // Педагогічна освіта: теорія і практика. — 2014. Вип. 17. С. 37–42. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppo_2014_17_9

5. Комплексний демографічний прогноз України на період до 2050 р. (колектив авторів) / за ред. чл.-кор. НАНУ, д. е. н., проф. Е.М. Лібанової. — К.: Український центр соціальних реформ, 2006. 138 с.
6. Лук'янова Л.Б. Андрагогіка: ретроспективний аналіз походження терміну та особливості сучасного змістового наповнення [Електронний ресурс] / Л.Б. Лук'янова // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. — 2014. — Вип. 2. С. 107–116. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/OD_2014_2_15
7. Огієнко О.І. До питання розвитку андрагогіки у країнах Європи та США [Електронний ресурс] / О.І. Огієнко // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики. 2010. Вип. 13. С. 74–77. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_016_2010_13_20
8. Скрипник М.І. Практична андрагогіка: особливості навчання дорослих [Електронний ресурс] // Наукові записки КУТЕП. 2016. № 2. — Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/706352>
9. Сорока Наталія. Освіта дорослих як суспільна відповідальність та інвестиції в майбутнє [Електронний ресурс] / Наталія Сорока. — Режим доступу: <https://www.hsa.org.ua/blog/osvita-doroslyh-yak-suspilna-vidpovidalnist-ta-investytsiyi-v-majbutnye/>
10. Сорока Наталія. Освіта дорослих: Cui prodest? Якою повинна бути політика навчання дорослих в Україні? [Електронний ресурс] / Наталія Сорока. — Режим доступу: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/osvita-doroslyh-cui-prodest-yakoyu-povynna-buty-polityka-navchannya-doroslyh-v-ukrayini/>
11. Торндайк Э. Психология обучения взрослых [Електронний ресурс] / Торндайк Э., Бриджмен Э., Тилтон Н., Вудьярд Э. — Режим доступу: https://rusneb.ru/catalog/000199_000009_007565690/
12. Merriam S. The Changing Landscape of Adult Learning Theory / Review of Adult Learning and Literacy. Vol. 4. Project of the National Center for the Study of Adult Learning and Literacy. Lawrence Erlbaum Associates, Inc. Boston, 2004. URL: <http://www.ncsall.net/index.php?id=497.html>

REFERENCES

1. Banit, O. (2016). Vidobrazhennia kontseptualnykh polozhen neperervnoho profesiinoho rozvytku doroslykh u mizhnarodnykh dokumentakh [Reflection of conceptual provisions of continuing professional development of adults in international documents]. (in Ukrainian). <https://lib.iitta.gov.ua/705943/1/banit.pdf>
2. Horbunova, L. S. (2015). Osvita dlia doroslykh: kohnityvno-komunikatyvni stratehii i praktyky [Adult Education: Cognitive Communication Strategies and Practices]. Dys. ... doktora filosof. nauk: 09.00.10, Horbunova Liudmyla Stepanivna, K., 454 p. (in Ukrainian)
3. Dubaseniuk, O. A. (2013). Peredumovy rozvytku andrahohiky yak chynnyka osobystoho y profesiinoho zrostannia dorosloho [Prerequisites for the Development of Andragogy as a Factor in the Personal and Professional Growth of an Adult]. (in Ukrainian). <http://eprints.zu.edu.ua/12822/>
4. Zavorodnia, T. K. (2014). Retrospektyvnyi analiz teorii i praktyky navchannia doroslykh [Retrospective Analysis of Adult Learning Theory and Practice]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka*, Vyp. 17, pp. 37–42 (in Ukrainian). http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppo_2014_17_9
5. Kompleksnyi demohrafichnyi prohnoz Ukrainy na period do 2050 r. (2006). (kolektyv avtoriv) [Comprehensive demographic forecast of Ukraine for the period up to 2050]. Za red. chl.-kor. NANU, d.e.n., prof. E. M. Libanovoi, K.: Ukrainskyi tsentr sotsialnykh reform, 138 p. (in Ukrainian).
6. Lukianova, L. B. (2014). Andrahohika: retrospektyvnyi analiz pokhodzhennia terminu ta osoblyvosti suchasnoho zmistovoho napovnennia [Andragogy: a retrospective analysis of the origin of the term and the features of modern content]. *Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy*, Vyp. 2, pp. 107–116 (in Ukrainian). http://nbuv.gov.ua/UJRN/OD_2014_2_15
7. Ohiienko, O. I. (2010). Do pytannia rozvytku andrahohiky u krainakh Yevropy ta SShA [On the Development of Andragogy in Europe and the USA]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova, Serii 16: Tvorcha osobystist uchytelia: problemy teorii i praktyky*, Vyp. 13, pp. 74–77 (in Ukrainian). http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_016_2010_13_20
8. Skrypnyk, M. I. (2016). Praktychna andrahohika: osoblyvosti navchannia doroslykh [Practical Andragogy: features of adult education]. *Naukovi zapysky KUTEP*, № 2 (in Ukrainian). <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/706352>
9. Soroka, Nataliia (2020). Osvita doroslykh yak suspilna vidpovidalnist ta investytsii v maibutnie [Adult Education as a Public Responsibility and Investment in the Future]. (in Ukrainian). <https://www.hsa.org.ua/blog/osvita-doroslyh-yak-suspilna-vidpovidalnist-ta-investytsiyi-v-majbutnye/>

10. Soroka, Nataliia (2020). Osvita doroslykh: Cui prodest? Yakoiu povynna buty polityka navchannia doroslykh v Ukraini? [Adult Education: Cui prodest? What should be the Policy of Adult Education in Ukraine?]. (in Ukrainian). <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/osvita-doroslyh-cui-prodest-yakoyu-povynna-but-y-polityka-navchannya-doroslyh-v-ukrayini/>
11. Torndaik, E., Brydzhmen E., Tilton N., Vudiard E. (1931). *Psikhologiiia obucheniia vzroslykh* [Adult Education] [Elektronnyi resurs]. (in Russian). https://rusneb.ru/catalog/000199_000009_007565690/
12. Merriam, S. (2004). *The Changing Landscape of Adult Learning Theory. Review of Adult Learning and Literacy*, Volume 4, Project of the National Center for the Study of Adult Learning and Literacy. Lawrence Erlbaum Associates, Inc. Boston. <http://www.ncsall.net/index.php?id=497.html>

И. Леонтьева

ГЕНЕЗИС АНДРАГОГИЧЕСКОГО ЗНАНИЯ: ИСТОРИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Статья посвящена проблеме развития андрагогического знания в контексте реализации концепта «образование на протяжении жизни». Проанализированы демографические и социально-экономические трансформации украинского общества, которые обусловили усиление внимания ученых к проблеме образования взрослых. Исследуя генезис андрагогического знания, автор анализирует труды отечественных и зарубежных ученых по этимологии дефиниции «андрагогика», концептуальных основ и сущностных характеристик андрагогического знания, его междисциплинарного характера в их историческом измерении.

Ключевые слова: образование взрослых, андрагогика, генезис андрагогического знания, образование в течение жизни.

I. Leontieva

GENESIS OF ANDRAGOGICAL KNOWLEDGE: HISTORICAL ASPECT

The article is devoted to the problem of the development of andragogical knowledge in the context of the implementation of the concept of "lifelong education". The article analyses the demographic and socio-economic transformations of Ukrainian society, which led to increased attention of scientists to the problem of adult education. So, in almost all countries there is a rapid aging of the population, that is, the number of people aged 60 years or more is gradually compared with the number of children, youth and adults, and according to the UN, in the next 15 years their number on a global scale will grow by 56 % and amount to more than 1.4 billion by 2030. Studying the genesis of andragogical knowledge, the author analyzes the works of domestic and foreign scientists on the etymology of the definition of "andragogy", the conceptual foundations and essential characteristics of andragogical knowledge, its interdisciplinary nature in their historical dimension. From the moment when the term "andragogics" was adopted for the first time (A. Kapp, 1833) to this day, this field of knowledge has a considerable background, which is of significant scientific interest, in particular the genesis of andragogical knowledge. Over eighty years of development of andragogical knowledge and research, adult education and adult education are a colorful palette of different theories, models, principles, explanations of how an adult learns and needs to be taught. Our historical overview of the formation and development of andragogical knowledge as a key idea of the concept of lifelong learning, of course, does not exhaust all aspects of this process. Special attention is required to study the andragogists who were at the origins of andragogical science, to supplement ideas about the genesis of andragogical knowledge, and their expedient extrapolation to the modern realities of the development of andragogical science, will make possible the further implementation of the idea of learning during life, an increase in the educational level of the population of our country.

Key words: adult education, andragogika, genesis of andragogical knowledge, lifelong education.

Стаття надійшла до редакції 12.12.2020 р.

Прийнято до друку 16.12.2020 р.